

riječ(i) urednika

Kada je prije deset godina naš glavni i odgovorni (I. Supek) iznio svima nama ideju o pokretanju WAM-a, nije se sumnjalo u dugovječnost, budući da su se u razlozima pokretanja već nalazili pozitivni odgovori na moguće sumnje o uspjehu. Poznavali smo, s jedne strane, dovoljno velik broj ljudi koji su dulje vrijeme sustavno pratili glazbena zbivanja, bili odgovarajuće educirani i već su imali iskustva u medijima. S druge smo strane često bili svjedocima razgovora o postojanju potrebe za kvalitetnim domaćim glasilom koje bi zadovoljavalo znatnu želju za novim informacijama i recenzijama nosača zvuka, uređaja i opreme za slušanje. Kod nas je vječno prisutan nedostatak kvalitetnih informacija koje nisu opterećene “nadgradnjama” (nazovimo to uvjetno tako) i koje imaju onu neposrednost i čestitost kakvu imaju inače preporuke naših prijatelja. Željeli smo tim preporukama promišljeno i bez pristranosti afirmirati kvalitetno, budući da se zna da je riječ o zajedničkim radostima otkrivanja. Njihov je temelj u vječnom otkivanju izvedaba, praćenju karijera, traženju novog... Nitko od nas nije imao definitivne izvedbe, niti jednog neprikosnovenog favorita u bilo čemu. Nadalje, nitko se nije nametao kao “znalac” - njih je i tako previše na ovim prostorima i prema njima se, gotovo u pravilu, gaji ne mala doza rezerviranosti i sumnjičavosti. Većina se njih provincijalno obračunava s nespornima u inozemstvu, iz vlastitih, počesto i terapijskih razloga. Koliko smo samo iščitali redaka o konstatiranju kraja (bilo koje od) umjetnosti ili “istinama” o, primjerice, Karajanu ili umjetničkim smotrama: od Bijenala u Veneciji do Muzičkog biennala u Zagrebu. Ja sam već navikao čitati kako je upravo ovo što je sada pred nama gotovo slaboumno, a da je ono od prije toliko i toliko godina bilo vrsno. Postojanje kućnih arhiva dokazuje kako su ti isti i nekada pisali kako je to sada vrsno onda kada se kao novo pojavilo bilo isto tako gotovo slaboumno, itd. Međutim, nesenzibiliziranost i neposvećenost umjetnosti nesmiljeno je izbijala između redova. Zanimljiv je i indikativan u ovom kontekstu fenomen popularnosti Mirjane Paladin i Dušana Dragovića na valovima Radio Zagreba u emisiji “Za vašu najbolju stereo diskoteku” i tekstovima u tjedniku Studio o glazbi i audioopremi. Oni su pokazali da postoji ne mali broj naših sugrađana čiji su horizonti ipak bili puno širi od nametnutog i koji su aktivno pratili vanjska događanja. Ukratko: stagnacija i konzervativizam karakterističan za dogmatska društva kao takav se nije uspio infiltrirati u tvrdokorne oaze diskofila, ljubitelja zvuka i glazbe uopće. Na putovanjima smo imali prilike očitavati sličnosti sa “slobodama” na Istoku i razlike od demokratičnosti na Zapadu. Zato su nam kao jedan od uzora bila i poznata glazbena glasila u svijetu koja smo sustavno pratili. Također, u našim je prostorima bio prisutan ne mali broj muzikologa i novinara koji nisu imali svoje glasilo, a koji nisu pristajali na određene kompromise nametane od dijela kulturnog *establishmenta*. Taj dio oficijelnih *kulturtregera* pak nije dijelio interese publike koja je svoj život živjela podalje od virtualnih “spektakala”. No, vremena se mijenjaju, kulturni prostor se ipak oslobađao politike, pa je i projekt WAM bio prepoznat i priznati od samih početaka te dobio potporu Ministarstva kulture i Grada Zagreba.

Ova nam je potpora omogućila određenu razinu slobode koja se odražavala nesumnjivo i u kvaliteti časopisa. Naime, na ovaj smo način imali potpunu slobodu u odabiru i recenzijama nosača zvuka i nismo bili prečvrsto vezani za diskografske kuće ili proizvođače audiouređaja kao oglašivača. Naši problemi su u glazbenom dijelu bili, i ostali, ponajprije vezani na potrebnu raznovrsnost nosača zvuka kako

bi se kvalitetno pratila događanja u svijetu. Kompleksnost i hirovitost zbivanja na diskografskom tržištu nisu išle na ruku našim zastupnicima i distributerima. Uvjeti koji su im nametani su bili neprihvatljivi i, često, kratkoročni, što je dodatno otežavalo njihovo funkcioniranje - isplativost poslovanja u domeni klasične i *jazz* glazbe. Mi smo se stoga, nažalost, morali snalaziti s vlastitim diskotekama. Posebno su osjetljiva bila dva zasigurno najzanimljivija dijela: povijesno obaviještene izvedbe i suvremena glazba. I jedan i drugi dio su bili miljama daleko od naših prostora (i dvorana), a obje su scene iznimno žive u svijetu. Povijesno obaviještene izvedbe bile su zastupljenije na policama naših prodavaonica u odnosu na suvremenu glazbu; iako i za njih ne bi smo mogli ustvrditi da smo posve zadovoljavajuće obaviješteni o tom bujnom i fascinantnom glazbenom svijetu iz kojeg su u zadnjoj dekadi polako iščezle ukočene interpretacije prašnjavog zvuka s početaka pokreta povijesno obaviještenih izvedbi. To možemo zahvaliti i brojnim manjim diskografskim tvrtkama, agilnog izdavaštva i vrsnih interpretata, koje se i kod nas ipak distribuiraju. Za suvremenu je glazbu stanje znatno lošije, budući da je suvremena glazbena scena kompleksnija, a standardna repertoarna politika još udaljena od brojnih scena suvremene glazbe koje imaju vlastite, paralelne živote. Nadam se da nije neskromno ako kažemo kako smo jedini u ovim prostorima pratili i pokazivali kako se naše fascinantno doba zrcali i u glazbom svijetu avangarde, eksperimentalna, *sound arta*, *improviseda*, minimalizma, elektro-akustike, *fluxusa*, *field recordingsa*, *sound poetryja* i brojnih drugih scena koje, često, izmiču uobičajenim klasifikacijama. Mi se trudimo ispraviti i uravnotežiti glazbeni svijet, budući da on danas, ne samo kod nas, ima poprilično čudni balans; u ovom bi kontekstu svakako preporučio netom prevedene knjige oca i gurua povijesno obaviještenog pokreta Nikolausa Harnoncourta, koji govori i o prealom interesu suvremenika za glazbu svoga doba, ali i o čudnom i površnom interesu za egzotične zvuke rane glazbe. Jedan od temeljnih ciljeva WAM-a je ukazati da postoji (pre)velika razlika između umjetnosti i zabave, a isto je izrekao i Tristan Murail kao glavni problem u kulturi SAD-a na netom završenom Muzičkom biennalu!

Aleksandar Mihalyi

Gotovo deset godina i četrdeset brojeva WAM-a je iza nas. Dva podatka zbog kojih svi mi koji smo pokrenuli ovaj časopis i svi oni koji su u njemu tijekom godina surađivali možemo biti zadovoljni. Pa i ponosni.

Možda su mnogi već zaboravili podatak da je WAM u početku bio i zamišljen baš kao - WAM (Webzin za audio i muziku). Dakle, ne kao stvarni, materijalni časopis, već kao virtualne novine na Internetu. Tako nam se na početku činilo da će biti jednostavnije i jeftinije. Međutim, u to doba Internet nije bila svakodnevica. Nije Internet u to dobe bio dostupan na svakom uglu, u svakoj kući, radnom mjestu, kafiću ili na mobitelu, kao danas. I zato smo krenuli (i) s časopisom koji se mogao držati u ruci, listati i čitati. I kad smo vidjeli kako izgledaju primjerci prvog broja, shvatili smo da će to biti pravi pojavni oblik WAM-a, a da će na webu biti samo fragmenti časopisa i različiti drugi sadržaji vezani uz časopis.

Tijekom vremena stranice WAM-a doživjele su nekoliko dizajnerskih dotjerivanja i u svakom su obliku dobivale vrlo pohvalne ocjene. Svi mi koji

sudjelujemo u nastanku WAM-a, ali i oni koji su u WAM-u bili zastupljeni nekim uređajem, kad smo WAM na inozemnim sajmovima, skupovima ili posjetima tvornicama pokazivali ljudima, mogli smo vidjeti neskriveno oduševljenje, pa i divljenje, svih onih koji su listali naš časopis. Neskromno govoreći, dovoljno je pogledati ponudu audiočasopisa u svijetu pa da odmah bude jasno zašto WAM, bez obzira na razmjerno malu nakladu i na to što dolazi iz jedne male, mnogima nedovoljno poznate zemlje, izaziva tako veliko divljenje onih koji ga prime u ruke. Mislim da u ovom slavljeničkom trenutku nije neskromno reći da bi oduševljenje bilo još i veće kad bi mogli doživjeti i ono što u njemu piše.

Međutim, naše zadovoljstvo i ponos u ovom spomena vrijednom trenutku, miješaju se s osjećajima sličnima tuzi i nezadovoljstvu. Srećom, ne i razočaranju. Razloga tomu ima više. Osnovni je taj što WAM nije više čitan časopis među audiofilima jer i deset godina nakon prvog broja kod dobrog broja domaćih audiofila prevladava mišljenje da su tekstovi u WAM-u preteški za čitanje i da su uređaji koje testiramo cjenovno nedostupni većini korisnika. Da, točno je, tekstovi u WAM-u su ozbiljno pisani i plod su sustavnog izučavanja materije i dugogodišnjeg iskustva i predanog bavljenja temama o kojima se piše. Nema tu opisa i ocjena u dvije-tri plošne, tipske rečenice, niti zvjezdica, uha, točkica i sl., iz kojih se jednim pogledom može "saznati" kako neki uređaj zvuči.

Što se pak tiče "ekskluzivnosti" uređaja o kojima pišemo, nisu svi bili ni ekskluzivni ni skupi. Ali bili su posebni. I probrani. Jer kvartalni ritam izlaženja jednostavno ne dopušta širinu. Zato smo se morali usredotočiti na ono što nam je od kvalitetnih uređaja bilo dostupno. I tako ćemo nastaviti, nadajući se da će se stvari promijeniti nabolje. Kao što smo i svih ovih deset godina...

I nije samo široka paleta ljubitelja kvalitetno reproduciranog zvuka ta koja smatra da su tekstovi u WAM-u preteški. Tako misli i nemali broj profesionalaca. Što kao posljedicu ima ustručavanje u davanju oglasa. Ali ne samo oglasa, već i uređaja na testiranje. Jer, "objašnjavaju" nam, WAM se ne čita masovno, pa će i odjek reklame odnosno testa biti nedovoljno dalek i moćan. Zaista je mali broj onih koji su nas pratili gotovo otpočetak i na tome im od srca zahvaljujemo. Naše je veselje tim veće što je riječ o našim najstarijim, najvećim i najutjecajnijim distributerima koji i zastupaju najveći broj relevantnih audiotvrtki u nas.

Još jedan razlog zbog kojeg smo donekle žalosni je i to što audiofilni nisu "shvatili" ili bolje rečeno prihvatili da WAM nije samo audiočasopis; WAM se tijekom vremena nametnuo i u najozbiljniji glazbeni časopis u nas koji se bavi ozbiljnom glazbom i *jazzom*. I izvorom je iznimno kvalitetnih informacija iz tih područja. Pod pretpostavkom, a zapravo se više radi o aksiomu, da audiouređaje imamo da bismo slušali glazbu i maksimalno uživali u njoj, trebalo bi biti logično da nam je glazba bitna, da je volimo. A da bi tomu bilo tako, moramo je ponajprije dobro poznavati. Stranice WAM-a tijekom ovih desetak godina bile su prepune brojnih i iznimno kvalitetnih tekstova o glazbi i glazbenicima, kao i recenzija vrijednih diskografskih izdava, sve iz pera vodećih domaćih autoriteta. No, izgleda da ni to nije bilo dovoljno da privuče širu publiku. Pogotovo onu koja se smatra audiofilima. Ostavljajući tako prostora dokazivanju teze da je *"audiofile najlakše prepoznati po (ne)poznavanju glazbe i po malom broju kvalitetnih glazbenih djela i izvedaba koje imaju u svojim diskotekama."*

Deset je godina iza nas. I četrdeset brojeva. Svemu usprkos. Da li ćemo imati priliku unutar stranica WAM-a osvrnuti se deset godina unatrag i za deset godina, ovisi o mnogo čemu što znamo, kao i o onom brojnom što ne znamo. Vjerojatno ćemo za dvije i pol godine, doživimo li srebrni jubilej, biti pametniji i lakše nazrijeti budućnost. Do tada, nastaviti ćemo kako smo i započeli. Iskreno, entuzijastički i s puno ljubavi i strasti prema hobi i poslu kojim se bavimo. Nadajući se da će tijekom narednih godina biti puno više onih koji će nas pratiti. U ovom slavljeničkom ozračju, hvala još jednom svima koji su to činili i do sada.

Milan RupiĆ

Samo tako dalje...

Kada mi se pred dvanaestak godina Ivan Supek obratio molbom da se priključim uredničkom odboru časopisa što ga je namjeravao pokrenuti, nevoljko sam se osjećao. S jedne su strane urednički odbori u pravilu alibi za kojekakve izdavačke mešetarije, s druge me pak strane obvezivao sastav toga odbora u koji su bili uvrštene neke mi drage prijateljice i prijatelji i svakako uvažene kolegice i kolege. Postavio sam pitanje operativnosti koja se od mene očekuje (da bi se izbjegao alibi, dakako) i onda mi je detaljno iznesena koncepcija časopisa. Moram priznati da me ona fascinirala, ali sam s druge strane sumnjao u mogućnosti njezine realizacije, ponajprije imajući u vidu Supekov perfekcionizam od kojega on nije imao namjeru odstupiti. I tako sam pristao biti član uredničkoga odbora, siguran da neću biti dio alibija, a s namjerom da barem “pasivno” pridonosim realizaciji koncepcije.

“Webzin o audiju i muzici” - to znači kratica WAM! I to je odrednica koja možda nejasno određuje smjeranu koncepciju, ali jasno otkriva na koje se čitateljstvo računa: frikovi takva profila do tada su se mogli služiti samo stranim časopisima, WAM je bio u nas svojevrsni eksperiment. Premda me na posve amaterskoj razini zanima audiotehnika (pa sam, moram priznati, uvijek s velikom strašću gutao tekstove u audiotehničkome dijelu časopisa), oprezno sam pratio kako se Supek i Aleksandar Mihalyi odnose prema glazbi. Bilo je jasno da će veliku ulogu imati recenzije diskografskih izdanja, i tu je WAM odigrao pionirsku ulogu, podupirući ponajprije u početku skromne a onda postupno sve intenzivnije inicijative oko uvoza inozemnih etiketa. No, ni samome mi nije bilo jasno *što bi se još i kako* o glazbi moglo pisati u časopisu koju je usmjeren prema djelomično profiliranom čitateljstvu - tj. prema čitateljstvu koje kao “frikovsko” nema profesionalnih interesa, ciljeva i ambicija. Premda ni na koji način nisam sudjelovao u profiliranju načina pisanja o glazbi koji je odnjegovao WAM izvan recenzijskih rubrika (pa ovdje, dakako, pišem samo kao vjerni čitatelj!), moram priznati da me sve više i više fasciniralo kako se taj “stil” brusio.

Neobičnost toga “stila” sažeo bih ovako:

1) glavnina suradnika (a s ponosom ističem da su mnogi od njih moji bivši studenti!) uspjela je odrediti razinu izlaganja koja je doista bila znanstveno uvjerljiva, ali je ponajprije bila popularno usmjerena, dakle, uspjelo se pomiriti prividno nepomirljivo: znanstveno i popularno! (Budući da sam i dalje uvjeren da o temama kojima se kao znanstvenik bavim ne mogu pisati popularno, moja se suradnja s WAM-om svela na svega par diskografskih recenzija!)

2) “Autsajderskim temama”, naročito kada je riječ o glazbi XX. stoljeća, najviše se bavio Aleksandar Mihalyi, formalno neškolorani stručnjak, i to na posve nadahnuti način koji bi formalno školovanom stručnjaku vjerojatno izmaknuo.

3) O glazbi su počeli pisati i skladatelji i interpreti čija se spisateljska sposobnost tek samo nazirala a kroz priloge u WAM-u rascvjetala se u punome sjaju. Tako su se međusobno počele nadopunjavati znanstveno-muzikološka *teorija* i skladateljsko-interpretacijska *praksa*.

Supek i njegovi urednici tome su težili od početka, no nikada nisam vjerovao da će i uspjeti. Uspjeli su u još nečemu što me je od samoga početka naših razgovora o koncepciji časopisa ostavljalo skeptičnim: trebalo je nužno pluralističku pojavu glazbe danas, koja se manifestira i u sve češćoj neminovnosti uporabe pojma u množini umjesto u jednini (glazbe umjesto glazba), senzibilno filtrirati i u časopis pripustiti samo one glazbe koje su “dostojne” razine diskursa koji je bio zamišljen. Odluka je na stanovit način bila i riskantna jer se moglo dogoditi da se krivim odabirom, krivom odlukom bitno ograniči potencijalni čitateljski sloj (pretjerana ekskluzivnost svakako nužno utječe i na karakter raspravljanja, tj. ostavlja upitnim popularizatorski stil izlaganja!) ili da se, s druge strane, težnja prema popularizaciji izrodi u opaki populizam. No, znamo da se na sreću nije dogodilo ni jedno ni drugo, a po mome je mišljenju u tome bitnu ulogu odigrao i izbor diskografskih izdanja koja su se u časopisu recenzirala.

WAM je dakle izdržao na zadanoj mu razini! Ovaj njegov 40. broj neka zato bude samo nastavak započetoga jer nikakav “novi početak” nije potreban.

Nikša Gligo

Četrdeset brojeva! Zar već?

Kako je to davno bilo, a čini mi se, kao pred koju godinu, kada je u dvorani Hrvatskog glazbenog zavoda, pred auditorijem ljubitelja glazbene umjetnosti, obznanjeno izlaženje tromjesečnika o audiju i muzici - WAM. "Prohujalo" je cijelo desetljeće, kako hvalim Svevišnjem, što časopis ne obuhvaća i kritike glazbenih događaja koje malo koriste, a stvaraju mnoge neprijatelje, koji poprimaju tifusnu boju lica radi njih, pisanih nakon njihovih nastupa, u vrijeme kada se noć provlačila kroz ponoć, da bi tekst ostavljao na porti dnevnog lista čiji sam suradnik kao "jazzkritičar", kako bi je urednik drastično osakatio - da stanu svi tekstovi na stranicu sutrašnjega broja. Ako ste emotivni, a honorar nije primjeren za tu rabotu, onda to izaziva traume uz pitanje: za koga vraga ja to radim?

Počeo sam tada s radošću suradnju u WAM-u postavši ujedno i član trija urednika, ali sam nakon dvomjesečnog "izležavanja" u zagrebačkoj "Traumi", WAM se tada čitao čak i u noćnoj smjeni, zamolio da me se "kremira" s popisa urednika, ali suradnju sam nastavio s radošću i postao član prestižnog uredničkog odbora. To je priznanje, jer WAM-ovom renomeu nije kroz to desetljeće naškodilo ni to što su u njemu stalno objavljivani i moji napisi. Ima sada već šestdeset i pet godina kako slušam *jazz* glazbu, koja mi je od 1939. godine ostala suputnikom u životu koji baš i nije bio uvijek u znaku radosnog *swinga*; bilo je tu i dosta tugaljiva *bluesa* 1945.-1953. godine, te *work-songa* poslijeratne "socijalističke izgradnje": Brčko-Banovići, Šamac-Sarajevo, Autoput - dobrovoljnih radnih akcija. U vrijeme studija počeo sam pisati, a poslije i uređivati radio-emisije i održavati glazbene tribine (bilo je toga više tisuća!) za učenike i studente. Nikada u toku tih godina (od 1956.) koje su protekle nije mi, osim stanovitog vremena u tjedniku "Telegram" uz urednike, drage prijatelje Nenada Turkalja i Nikše Glige bilo toliko zadovoljstva kao kroz ovih posljednjih deset godina suradnje u WAM-u. Zašto? Jer slobodno pišem, recenziram i ne zamjeram se (valjda) nikome, jer se ovdje ne objavljuju kritike, hvala Bogu.

Eto, nisam mogao vjerovati kada me je urednik zamolio da kao stanoviti "sukrivac" napišem nešto o toj desetogodišnjoj suradnji. Bilo mi je pravo zadovoljstvo surađivati sa svojim suradnicima. Dogovor je od početka bio da treba pisati o onome što je zanimljivo za čitatelje. Razgovori s poznatim našim glazbenicima koji su učesnici Cro-jazza, a vodio ih je veoma dobro Ivica Župan, a to su: Bojan Hohnjec, Miljenko Prohaska, Branko Kralj, Stjepan Plavec, Stanko Selak, Ozren Depolo, Dražen Boić, Boško Petrović, Davor Kajfeš, Krešimir Remeta, Silvije Glojnarčić, Damir Dičić, Davor Kajfeš, Ladislav Fidri, Mario Mavrín, Saša Nestorović, Domagoj Ralešić, Davor Kržičić, Matija Dedić, Ratko Zjača, članovi Kvarteta Boilers, članovi sastava Cubismo. Na tim obilnim priložima moguća je i rekonstrukcija stvaranja naše *jazz* glazbe. Čini mi se da je to uz temu "Jazz u Hrvatskoj" (četiri broja) i najvrjednije što je o našem *jazzu* objavio WAM. Ivica Župan je pisao i o počecima *fusion jazz*a, a o nečemu tome bliskom pisala je i Katica Burić. Izvanredno radišan Davor Hrvoj, uz brojne CD recenzije, razgovorima s Herbie Hancockom i Uri Caineom, obogatio je sadržaje časopisa napisima o Charlesu Mingusu i diskografiji naših *jazz* gitarista. Zapazio sam i vrijednost njegovih priloga o fenomenu World Music. Na kraju inventure, ispalo je da je Davor Hrvoj naš najekspoziraniji suradnik s obiljem pisanoga materijala. Imao sam i ja ovdje "učešće". Pisao sam o vokalicama *jazza*, prigodno o George Gershwinu, Billie Holiday &

Lester Young fenomenu, najstarijem, tada još živom velikanu *jazza* - Artie Shawu, potom Duke Ellingtonu, Louisu Armstrongu, Djangu Reinhardt, *jazz* glazbi u Hrvatskoj, evoluciji *jazz* glazbe koja je obilježila stoljeće (sedam brojeva), o instrumentima i instrumentalistima vibrafona i korneta, te više od stotinu recenzija nosača zvuka.

Zbog objektivnih razloga rjeđa, no vrlo značajna, je bila suradnja s *jazz* glazbenicima - autorima tekstova, npr. gitaristom Ivanom Kapecom, koji je dobro i lakoćom pisao o svome instrumentu, te vrijednom Gordanom Kovačić (vokalisticom *jazza*), koja je osim recenzija pisala o Nicholasu Paytonu i serijal "Jazzy Ladies". Njihovi su prilozi bili interesantni i kvalitetni. Glazbeni interesi u našoj sredini mogu snažno djelovati, ali oni nisu jedini koji određuju ili potiču stvaralaštvo *jazz* glazbenika. Tu se postavlja i otvoreno pitanje: imaju li glazbenici nesumnjivo pravo na slobodu stvaranja, nema li i konzument, bilo koje vrste, pravo na to da se u skladu sa svojim glazbenim interesima orijentira u odnosu prema postojećoj produkciji. Afirmativno ili negativno. To se odnosi, naravno, na brojne recenzije nosača zvuka domaćih - naši i inozemnih autora-izvođača. Treba nam vjerovati, obzirom i na staž sudjelovanja u nekomercijalnoj avanturi - *jazzu*. Zbog ozbiljnih profesionalnih zaduženja (sviranje i vodstvo Big Banda HRT-a) Saša Nestorović s mnogo argumenta pisao je o europskome *free jazzu*, o porodici *sax* instrumenata, te saksofonistima Steve Lacyu i Claude Delangleu. Interesantni su bili prilozi Ivane Hausknecht o "Povijesti Sound Tracka", "Kratkoj povijesti kazališne glazbe", isto "Popularne glazbe" i "Cabareta". Vrijedni suradnici su i Snježana Gabrić, Helena Novak, Ivana Paulus, Melita Ivković i jednako interesantni: Igor Pešić, Petar Milat, te premalo "iskorišteni" Zvonimir Bajević i Vid Jeraj.

Glazbeni interesi društvene sredine mogu snažno djelovati, ali oni nisu jedini koji određuju ili potiču stvaralaštvo pisaca tekstova i kritika o *jazzu* u određenom pravcu. Pa se i ovom prilikom pitam: imaju li glazbeni pisci nesumnjivo pravo na slobodu pisanja, nema li i konzument - slušatelj CD-a bilo koje vrste pravo na to da se u skladu sa svojim glazbenim, a kako je riječ o *jazzu* - stilskim, interesima orijentira u odnosu prema postojećoj produkciji afirmativno ili negativno. U WAM-u sam našao ono što me stimulira - mir i slobodu da pišem koliko želim i o čemu želim. Svi spomenuti (pa i oni moguće mojom pogreškom neuvršteni u sadržaj ovog teksta) imali su i imaju potpunu slobodu pisanja. Improvizacije su zamijenjene smišljenim radom, a na temelju serioznih radova niču plodovi slobode invencije, tekstovi prave kreativnosti. Ne uvijek! Ali u većini dovoljno kvalitetni da se uvrste u temelje neke kvalitetno napisane knjige o *jazz* glazbi u Hrvatskoj. Jednoga "žutog" dana kada nekome ipak "sijevne" da se i ovdje, u WAM-u, nalazi dosta materijala (recenzije, razgovori i drugo) za povijest nečega što kod nas traje već devedeset godina. Žao mi je što moja generacija nije već ostvarila nešto takvo, već ostaje da će ono što smo nekada pisali Dražen Vrdoljak, posebice Mladen Mazur, Davor Hrvoj, Ivica Župan i ja, uz napise u WAM-u biti temeljem hrvatske *jazz* povijesti. Toliko o *jazzu* kroz četrdeset brojeva WAM-a, a ja ću čašu vina ispiti s urednicima kada u jesen izađe - broj 41.

Pisati o glazbi

U svome poslu, na mjestu profesionalnog studijskog glazbenika u orkestru koji mora nepristrano i što točnije opsluživati potrebe televizijske kuće, često se susrećem s doslovno izrečenom ili pak pažljivo variranom rečenicom da *“pravi profesionalac nikada ne komentira ni djelo kao umjetnički rad, doseg, ni izvedbu...”*

Komentirati djelo po takvom brižljivo prenošenom i uvriježenom “moralnom” pravilu može samo muzikolog i barem nekoliko stoljeća od nastajanja samog djela - ali ne za sve, to je tek za ladicu nekog muzeja i za interprete koji stvaraju skrivenu čaroliju trenutka u kojem slušatelj biva direktno zaveden, neovisno o povijesnoj obaviještenosti onoga tko tu glazbu iz davnina prenosi. Doseg, stil djela, pogotovo ako je isto nastalo tijekom XX. stoljeća (početkom kojeg su ukinuta doslovno sva pravila i proglašen samo jedan cilj, ujedno i osnovni parametar - užitek), neuhvatljiv je i neusporediv, i tek se čeka njegova potvrda u vremenu.

Izvedba pak, svaka, u očima samih izvođača pati od vlastitih neuspjeha, svijesti o tome da uvijek postoji bolje i od vrhunskih, da je i sam Vladimir Horowitz snimio nekoliko ploča koje nisu za preporuku, a čak su i snimke Ive Pogorelića na mjestima dvojbene - donekle hladne, vjerojatno i sam umjetnik, ako (i kada) ih sada sluša, nije potpuno zadovoljan. Ali, tonski zapisi su ostali.

U improviziranoj glazbi, kao što je *jazz*, postotak neuspjelih projekata je čak i veći i razmjerniji je stupnju intuitivnog traženja dosljednih, zaokruženih glazbenih misli. Čitajući “The Making of Kind of Blue” Erica Nisensona otkrivamo da baš ni jedan naslov na toj “ploči stoljeća” nema potpuno zadovoljavajući slijed i interakciju u solističkim dionicama i toliko je nedosljedno “nesavršen” da je vrijedan samo kao historijski zapis traženja nečega što je već četrdesetak godina prije toga već bilo pronađeno u nekim drugim salonima, prošireni tonalitet i modalne ili prokomponirano polimodalne sjene u pokušajima bježanja od *bluesa*.

Usprkos svim takvim spoznajama, ili baš zato, veselio sam se početku i razvitku WAM-a i uključio se u nekoliko tema, diveći se hrabrosti i šarenilu opisa zvukova s iznimno mnogo različitih točaka gledišta - od ljubitelja do stručnjaka, od zaljubljenika do pravih obračuna, svaki broj bio je zanimljiv poput nekog glazbenog bojnog polja, svaka misao i tvrdnja bila je već na slijedećoj strani poništena, suprotnom estetikom intelektualno ismijana kao što visoke tonove u trenutku zamijene niski koji bi trebali pukim zasićenjem i potrebom za kontrastom i promjenom opravdati svoje krhko postojanje do slijedećeg rasporeda stilskih figura i novih partija.

Bio sam uvjeren da je mali krug čitatelja takvih članaka, bilo recenzija, bilo tematskih sažetaka, međutim, godinama su mi na koncertima u raznim gradovima prilazili ljudi i pitali me o detaljima mojih i drugih tekstova, fascinantno je da su bili isto tako vrlo različitih profesija - sjećam se liječnika iz Pule, klarinetista iz Filharmonije, elektrotehničara iz autobusa za Novi Zagreb i mnogih drugih. Svaki takav razgovor odjeknuo je u meni i poticao me na daljnje razmišljanje, ponekad i pisanje - same glazbe, ali i o glazbi, u promišljanju sam mijenjao uloge, u ACEZANTEZU improvizirao, namjerno tražio zvuk koji nije uvijek čist, u Zagrebačkom kvartetu saksofona otkrio da durski trozvuk nije uvijek - trostruki zvuk, u tome mi je pisanje o saksofonu u WAM-u zapravo na višestruki način ubrzalo kretanje prema točnijoj intonaciji. Riječ uvijek prethodi oblikovanju materije, riječ i o glazbi daje čudesne glazbotvorne rezultate. I zato - uglazbimo ovaj jubilarni WAM!

Čemu WAM?

Ovakva lijepa i okrugla obljetnica kakva se dogodila WAM-u je zacijelo dobar povod za *laudatio*. Dapače, kako se trenutno ne mogu sjetiti na hrvatskom tržištu niti jednog časopisa ni približno sličnog WAM-u, čini se potreba za pohvalom još i veća. WAM se k tome izdaje u luksuznom formatu, na finom papiru, u crno-bijelom tisku, te i po likovnim standardima odudara od raznobojnog *trash*a koji nas svakodnevno zapahnuje s novinskih kioska.

Usprkos ovako povoljnoj situaciji, WAM-ov *spiritus movens* i glavni urednik Ivan Supek ne skriva rezignaciju: njemu se čini i nastavak izdavanja WAM-a upitan. Stoga neću nastaviti u pohvalnom tonu, već ću se radije pozabaviti možebitnim uzrocima propasti jednog ovako uspješnog kulturnog projekta kakav je WAM.

Prvo, zašto je WAM uspješan? Prije svega zbog širine područja kojeg pokriva. Na istom mjestu moguće je čitati tekstove autora koji iz posve različitih kutova slušaju glazbu. I slušaju je sa različitih izvora - neki od njih procjenjuju samu glazbu, a neki same izvore zvuka. Vrlo je neobično čitati u istom svesku mišljenje jednog audiorecenzenta o osobinama zvuka kojeg stvara neko pojačalo i recenziju jednog muzičkog pisca o najnovijoj snimci djela nekog suvremenog skladatelja. Neobično je da i jedan i drugi pokušavaju, svaki sa svoje naizgled suprotstavljene strane, napipati nečujnu granicu na kojoj zvuk postaje estetski fenomen. Tako audiorecenzent u svom opisu, pored tehničkih karakteristika, ipak pokušava (ili mora) govoriti i u glazbenim metaforama pa u recenzijama čitamo o “moćnim *fortissimima*” ili o “toplim gudačima”, da parafraziram zapažanja pisca o karakteristikama jednog pojačala. Na taj način kreću oba pisca poput dva crva u Gamowljevoj jabuci: i jedan i drugi nastanjuju i dube istu jabuku, oba polažu pravo na isti svemir, a da se ipak nikad i nigdje ne susretnu. Upravo zbog ova dva crva je WAM neizmerno važan; on je ipak mjesto nemogućeg susreta. Mislim da je audiopiscu dragocjeno pročitati recenziju njemu dragog nosača zvuka jednako kao i piscu o glazbi ponešto čuti o problemima snimanja i reprodukcije zvuka.

I tu dolazimo do sljedećeg problema: WAM je časopis namijenjen prvenstveno ljudima koji cijene dobru glazbu, kao i kvalitetu njezine reprodukcije. Tko su ti audiofili - shvaćeni u najširem smislu te riječi, ima li još u Hrvatskoj primjeraka te rijetke vrste, i zašto izumiru? Ova pitanja i nisu tako daleko od ekologije kao što se na prvi pogled čini. Ljubitelja zvuka, bez obzira na glazbu koju sluša, zanimaju i osobine zvuka *per se*. Ova sklonost uređajnosti ima svoje uporište i u određenoj kupovnoj moći. Za užitak slušanja glazbe reproducirane dobrim uređajima pretpostavlja se jedna povećća soba ne baš niskog stropa, te uloženi barem 5.000 eura u same uređaje, dakle, naš audiofil ne može biti pripadnik kaste osiromašenih, kojima danas pripada najmanje 70% Hrvata, već mora pripadati barem srednjem sloju građanstva. A ovaj sloj se u proteklih dvadesetak godina značajno istanjio, gotovo da ga više nema. Oni pak koji bi si mogli priuštiti ovakav “luksuz”, nemaju niti sklonosti, a niti obrazovanja da bi krenuli u potragu za njim. S druge strane, oni koji bi imali potrebu i želju, nemaju novaca.

Stvar se dodatno komplicira kad poželite slušati na vrhunskim uređajima onu muziku koja te uređaje zaslužuje, dakle tzv. ozbiljnu muziku i *jazz*. Za ozbiljnije poklonike ovih glazbenih smjerova kvalitetni audiouređaji bi trebali biti nužnost. No, upravo kroz ozbiljne napukline u našem obrazovnom sustavu smo došli do strahovitog smanjenja zainteresirane publike za te vrste glazbe, na valjda 5.000 slušatelja u gotovo milijunskom Zagrebu.

Koliko će od njih kupovati i čitati WAM? Ta publika si jedva može priuštiti pretplatu za neki od koncertnih ili kazališnih ciklusa, premda su cijene tih pretplata izdašno dotirane i nalaze se po svojim iznosima daleko od realnih ekonomskih troškova tih ciklusa. Sponzori? Zar vrijedi nagovarati novokomponirane moćnike raznih, uglavnom stranih korporacija da ulažu u za njih “bezvrijedan” časopis koji se bavi efemernim pitanjima nekakvih ocvalih glazbi koju oni uopće ne razumiju?

I tako WAM, htio-ne htio, dijeli sudbinu cjelokupne hrvatske kulture koja egzistira kao privid zbilje: kulturni smo onoliko koliko se očekuje od neke europske nacije, tek toliko da pružimo sliku nepostojećih zbivanja. A ona istinska zbivanja ovog našeg hrvatskog društva su pala negdje duboko ispod šanka, i zbivaju se uz lomljivu čašu i zavijanje novonarodskih primadona.

Mladen Tarbuk